

Lotz Károly (1833-1904)

Ámor és Psyche (Hajnal)

Olaj, vászon 142 x 114 cm

Jelezve jobbra lent: f. Lotz K. 1902

Irodalom:

- Ybl Ervin: Lotz Károly élete és művészete, Budapest 1938, 435. oldal
- Magassyné Lotz Cornélia: Emlékezés Lotz Károlyról. Képzőművészet, 1933. 161-165. oldal
- Kőrösfői Kriesch Aladár: Lotz Károly emlékezetére. Művészet, 1904. 353. oldal

Kiállítva:

- Lotz Károly emlékkiállítás, Műcsarnok 1933. IX. terem, 296. tétel

Reprodukálva:

- Lotz Károly emlékkiállítás, Műcsarnok 1933., Psyche képaláírással.

Proveniencia:

- 1933-ban és 1938-ban Dr. Reiss Jenő gyűjteményében.

“Volt egyszer egy ország és annak királya meg királynéja. Volt nekik három világszép lányuk, de akármilyen csuda gyönyörű volt is a két nagyobbik, mindenek hiedelme szerint mégiscsak fölért hozzájuk az emberek ünneplő magasztalása, de a legkisebb lány tündöklő ragyogó szépsége előtt a szegényes emberi szívvirágok halvány dadogásba bágyadtak.” Ezekkel a szavakkal kezdi Ámor és Psyche történetének meséjét a második században élt, numídiiai Apuleius Az aranyzamárnak című regényében, mely valójában kerettörténet, teletűzdelve a korabeli mesevilágból és a “miletosi mesék” néven ismert novellafüzérből átvett elbeszélésekkel. Az Ámor és Psyche, a Hamupipóke és számos más európai mese őse, messze kimagaslik a kötetből. “Csodálatosan finom és édes történet, különös, pazar, dekadens, túlfűtött és ritmusokkal kacérkodó nyelven.” - vélekedett Babits Mihály Az európai irodalom története lapjain.

A mese röviden a következő: a szépséges királylányt oly túlzóan dicsérik és magasztalják az emberek, nem átválván Vénus ragyogásához mérni őt, hogy a szerelem fenséges istenasszonya éktelen haragra gerjed, és arra kéri szárnyas, szeleburdi fiát, Cupidót avagy Ámort, érje el, hogy a leányt eméssze lobogó szerelem egy kivetett, becstelenségre és nyomorra kárkoztatott férfi iránt. Telik-múlik az idő, nővérei rendre férjhez mennek, Psyche szerelméért azonban senki nem jelentkezik. Elkéseredett apja kérdésére így felel Apollo, a miletosi isten:

Lotz Cornélia (archív fotó)

12.▶

Lotz Károly (1833-1904)

Ámor és Psyche (Hajnal)

Olaj, vászon 142 x 114 cm

Jelezve jobbra lent: f. Lotz K. 1902

Kikiáltási ár: 4.000.000 Ft

Lotz Károly: Fürdő nő

Vidd fel az égetörő hegycsúcsra király a leánykát,
S gyászfátyolba borítsd, mint a halál jegyesét
És ne reméld, hogy a férje halandó törzsbeli sarj lesz,
Rettenetes szörny lesz, kétszínű bajkeverő (...)

Halottas menyegzői ünnepségek után Psychét egy kiálló szirtre kísérik és magára hagyják. Zephyrus szelíd szellője vigyázza ott, majd enyhe fuvallattal átlendíti az alant viruló völgy pázsitos öblébe, ahol egy csodálatos palotában, éjjelente, anélkül, hogy kilétét felfedné, maga Cupido öleli hajnalig. Nővérei azonban nyomába erednek és elirigylve felhőtelen boldogságát, felbiztatják, lesné meg párját, ki - mint biztos forrásból megtudták - valójában egy rettenetes kígyó. Csak arra vár, hogy világra jöjjön Psyche gyermeke és egyszerre nyelhesse el mindkettejüket. Alvó férje fölét tartott lámpása fényében azonban Psyche elámulva ismeri fel a legszelídebb, legbájosabb vadállatot, magát a szépséges Cupidót. És míg e felfedezés édes izalmában viharzik szíve, egy csepp forró olaj kedvese vállára hull és mély sebet ejt rajta.

A felriadt ifjú isten, szóra se méltatva asszonyát, azon pillanatban kiröppen a palotából, majd kiteve magát Vénus tomboló dühének, anyjánál keres gyógyírt fájdalomra. Hosszú és keserves vándorlás után sikerül Psychének az istenek lakához jutnia, ahol újabb nehéz próbák után Cupido kérésére Jupiter a halhatatlanok közé fogadja, és áldását adja

frigyükre. Leánykájuknak pedig Gyönyörűség lett a neve.

Annyit érdemes talán még hozzátenni a történethez, hogy görögül psyche a szállongó pillangót és rejtőző emberi lelket egyaránt jelenti.

Lotz Károly a 90-es évek elejétől festette, állandóan újabb és újabb változatban az Amor és Psyche téma variánsait. Ezekhez tér vissza mindig, mikor mennyezetfestés közben az olajfestésben piheni ki fáradalmait. Olykor a mitológiai szerelmes ifjú pár eszményi összefonódását festi, ahol Amor még csak kis puttó, aki a szűzi Psychével játszadozik, máskor magából Psychéből is múzsa lesz, aki a költészetet, zenét jelképezi, vagy pedig más eszmét fejez ki. Valamennyi ilyen témájú képe dekoratív panneau jellegű, tulajdonképpen nem egyszerű ábrázolás, hanem a szépség eszményének festői kifejezése. A sorozat legértékesebb darabjait Lotz művésztének avatott értője, Ybl Ervin lajstromozta 1938-as monográfiájában. (Ybl Ervin: Lotz Károly élete és művészete, Budapest, 1938. 432-437.)

A legszebb Amor és Psyche kompozíciók közé tartozik az 1891-ből való változat, amelyik korábban báró Kohner Adolf gyűjteményében volt. Amor még gyerek, Psychéhez simul, egymás kezét fogva szárnyalnak a magasba. "Olyan ez a kép - írta Ybl - mint hirtelen röpké látomány, melyben a női szépség egyszerre, pillanatra villan meg." A legismertebb viszont a 90-es évek derekán keletkezett (báró Korányi Sándor

Lotz Károly: *Ámor és Psyche*

tulajdonában). Ámor szerelmes ifjúként ragadja magával a reá boruló, lepkeszárnyú Psychét. Ámor teste profilban, félig árnyékban van, Psyche aktja viszont, szembenézetből ábrázolva, ezüstös, aranyos fényben ragyog. A képhez készült, üde színezésű tanulmányon az alakok még nem röpülnek, Psyche egy felhőn pihen, Ámor arca még látható (S. Lotz Ilona tulajdonában).

A kompozíciók egy másik csoportjában Psyche a költészet és a zene műsájává változott át. Ezeken a képeken a szárnyas Ámor ismét gyermek, aki kis kezével az arany líra húrjaiba kap, vagy sugalmazza a komolyan maga elé tekintő műzsát. A műsák többnyire felhőkön trónolnak, néha zöld lombok alatt, a szabadban. Mindegyik a 80-as évek derekától a 90-es évek végéig jött létre. A felhőkön ülő műzsa-képek közül a legnevezetesebbek özv. Hauszmann Alajosné, Lederer Miklós, özv. Bókay Árpádné, Marczali Henrik, Hegedűs Lóránt (korábban Navratil Imre) tulajdonai voltak. Valamennyi közül a legnevezetesebb azonban az a *Műzsa*, amelyik Perlaky Kálmánnak, a Képzőművészeti Társulat igazgatójának adományából került 1901-ben a Szépművészeti Múzeum birtokába.

Az évszakok allegóriái is ebbe a kompozíciócsoportba tartoznak. A Nyár, az Ősz allegóriáját ismerjük közülük. Mind a kettőt valószínűleg két példányban is megfestette. (Özv. Fenyvessy Károlyné, Schmiédli Sándor, dr. Delmár Emil tu-

Lotz Károly: *A Nyár allegóriája*

lajdonában).

Az itt látható *Ámor és Psyche (Hajnal)* alighanem az utolsó darabja e csodálatos sorozatnak, amelyet ovális formája még különlegesebbé tesz. 1902-ben készült, miközben a már sokat betegeskedő Lotz a királyi várpalota Habsburg-termének mennyezetfreskóján dolgozott. Psyche a kiugró sziklamormon ül, melyet a bánat és az éjszaka fekete leple borít. Merengve, sorsába beletörődve tekint maga elé. A gyermek Ámor, a rózsaujjú Erosz szerepében, nyilakkal teli tegez helyett egy edényt tart kezében és harmatot hint az ébredő természet fáira, füveire. Az egész kép a hajnalpír gyengéd, remegő fényében ragyog, mégis, talán Psyche végtelen magányossága miatt, szomorú. Búcsú Psychétől, búcsú Cornélia lányától, aki négyéves kora óta ott csacsogott műtermében, és a legszebb Psyche és Műzsa kompozíciók modellje volt. Búcsú Cornéliától, akiről több mint száz képet festett, és akinek portréival egy külön termet töltötték meg az 1905-ben rendezett emlékkiállításán.

“Ragaszkodásunk a betegség idején még csak nagyobb lett. A kölcsönös szerető gondoskodás fűzött össze minket a művészet eszméin és a vallásos érületen kívül a nehéz napokban. És amikor meghalt, azt hittem, hogy én is megszüntem élni...” (Cornélia emlékezik... Magyarország, 1933. december 17.)

B.J.